

ZBOR ZAPS KAJ SE JE ZGODILO S PRIPRAVNIŠTVOM?

Uvodni prispevki na Zboru ZAPS, 21. november 2024, Vegova 8, Ljubljana
Pripravila: Janja R. Brodar, univ. dipl. inž. arh.

OBSTOJEČE STANJE PRIPRAVNIŠTVA V SLOVENIJI

Arhitekti, krajinski arhitekti in prostorski načrtovalci so eni izmed državno reguliranih poklicev v Sloveniji. Zanje so značilni regulacijski ukrepi (1- šolanje , 2- pripravništvo, 3- strokovni izpit, 4- strokovno izobraževanje ipd.). Pogoji za pristop k strokovnemu izpitu so po Zakonu o arhitekturni in inženirski dejavnosti (9. člen) 'praktične izkušnje' (terminološko gledano: izraz pripravništvo se v zakonu ne uporablja). 'Praktične izkušnje' mora kandidat pridobiti v dveh letih po končani zahtevani izobrazbi pod okriljem mentorja, ki je vsaj pet let neprekinjeno vpisan v imenik zbornice in z izkušnjami na področju, za katerega kandidat opravlja strokovni izpit. Vsebina, ki jo mora kandidat zaobseči, v ZAID-u ni zakonsko opredeljena.

Kateri sploh so regulirani poklici v Sloveniji? Vsako ministrstvo ima v domeni svoje regulirane poklice. Ministrstvo, pristojno za prostor (MNVP) ima poleg naših še npr. ostale pooblaščen inženirje, vodje del, nepremičninske posrednike, dimnikarje ... Poklici, ki so regulirani, in so tudi v domeni ostalih ministrstev, je zelo veliko (skupaj okoli 280), med drugim učitelj v glasbeni šoli, pek, ribič, borzni posrednik, sodni tolmač ... Regulative so narejene tudi za možen prost pretok delovne sile med državami, kjer pa je smiselno omeniti, da obstaja avtomatično priznavanje le za 7 posebnih poklicev, katerih minimalni pogoji usposabljanja so do določenega obsega usklajeni na ravni EU: za zdravnike, medicinske sestre za splošno zdravstveno nego, zobozdravnike, veterinarje, babice, farmacevte in arhitekto.

PRIMERJAVA PRIPRAVNIŠTEV V DRUGIH POKLICIH V SLOVENIJI – (ZDRAVNIKI IN ODVETNIKI) TER PROBLEMATIKA PRIPRAVNIŠTVA PRI DRUGIH INŽENIRJIH V SLOVENIJI

V uvodu bo podrobneje predstavljeno pripravništvo dveh poklicev - zdravnikov in odvetnikov - ki imata podoben model šolanja in sistem pripravništva, kot drugega regulacijskega ukrepa . To sta poklica, kjer je pripravništvo obvezno in dobro regulirano s strani države in zbornice.

Pripravništvo pri zdravnikih in zobozdravnikih.

Po končanem študiju medicine, ki traja 6 let, diplomant opravi pripravništvo na področju urgentnih stanj v splošnih bolnišnicah. Traja 6 mesecev (obvezno, lahko pa ga opravljajo celo leto – prehodno obdobje do nastopa zelene specializacije). Ustanovo izbere glede na priročnost lokacije, razpoložljiva mesta ... Za kroženje v zeleni ustanovi se prijavi po spletu. Kadre razporeja Zdravniška zbornica. Okvirno 150 študentov diplomira letno v Ljubljani, 75 pa v Mariboru. V program pripravništva se vpiše okrog 250 ljudi, saj pristopijo tudi diplomanti z drugih držav. Pripravništvo je za zdravnike obvezno in plačano z določeno plačo po kolektivni pogodbi iz državnega proračuna. Zakonsko je določeno, kdo je lahko mentor (določeno število let v stroki, določeno število usposabljanj ...). Po pripravništvu opravijo strokovni izpit, ki obsega strokovni del (urgentna stanja...), zakonodajni del in del kakovost in varnost. Po kolektivni pogodbi imajo možnost dvotedskega plačanega študijskega dopusta v okviru pripravništva. Po tem izberejo specializacijo. Ta traja od 4 do 7 let, odvisno od specializacije (medicina dela prometa in športa 4, družinska medicina 4, kirurške specializacije 6 let,

maksilofacialna kirurgija 7 let). Specializacijo opravlja le pri pooblaščenih izvajalcih, ki jih pooblasti Ministrstvo za zdravje – torej le izvajalci zdravstvene dejavnosti v javni mreži; izjemoma so lahko čisti zasebniki brez koncesije, v primeru, kadar ni dovolj mest v javni mreži. Specializacija je v veliki večini primerov plačana iz proračuna, obstajajo pa izjeme, ko si specializant sam plača specializacijo (pri pooblaščenem izvajalcu). Po opravljenem specialističnem izpitu dobi dovoljenje za samostojno delo – licenco.

Članstvo v zdravniški zbornici je za zdravnike obvezno od nastopa pripravništva dalje, vpisana je v register in s tem pod nadzorom. Plačujejo ga v mesečnem znesku 18 € pripravnik, 24 € specializant, specialist 35€ in je njihov osebni strošek. Zdravniki tudi po upokojitvi v veliki meri ostanejo člani zbornice, članarina se jim zniža.

Zakaj v času pripravništva in specializacije starejši kolegi mentorirajo mlajše? Mentoriranje je vpeto v sistem; zdravniki imajo željo prenašati znanje in izkušnje na svoje mlajše brate v poklicu.

Pripravništvo za poklic odvetnika.

Po končanem študiju prava, ki traja 5 let, postane oseba diplomirani pravnik, vendar s tem še nima pogoja za zastopanje na sodišču. Pripravništvo v osnovi traja 2 leti in se po navadi začne z obveznim pripravništvom na sodišču, ki traja 8 mesecev. Izbor kandidatov za sodniškega pripravnika je glede na uspešnost na fakulteti (ocene), zasedenost izbranega sodišča ipd. Pripravnik je ali zaposlen na sodišču ali prostovoljec na sodišču (to ni neobičajno). Na sodišču ima v tem obdobju mentorja, pripravnik o delu napiše poročilo. Mentorstvo ni formalno regulirano. Po končanih 8. mesecih lahko sodišče pripravnika zaposli, da napolni zahtevani dve leti in s tem lahko pristopi k pravosodnemu izpitu, lahko pa pripravnik po opravljeni praksi na sodišču pot nadaljuje v rednem delovnem razmerju v odvetniških pisarnah, pri notarjih, na ministrstvih, pravni fakulteti ipd. K pravosodnemu izpitu pristopi po dveh letih pripravništva na sodišču ali kombinirano oz. če je bil 32 mesecev v rednem delovnem razmerju v sodnem svetu, pri notarju ipd. ali 48 mesecev v rednem delovnem razmerju na ustavnem sodišču ipd. Po končanem obdobju pripravništva pristopi k pravosodnemu izpitu.

Po popravljenem pravosodnem izpitu je pogoj za vpis v imenik odvetnikov skupno 4 leta delovnih izkušenj pri odvetniku, od tega vsaj eno leto po opravljenem izpitu. V tem času je odvetniški kandidat. Plačan je s strani pravne osebe, pri kateri je zaposlen, glede na individualni dogovor. Z vpisom v imenik postane odvetnik. Članstvo je obvezno, pogoj je zavarovana poklicna odgovornost in spoštovanje vseh predpisov znotraj odvetniške zbornice.

Zakaj imajo odvetniki interes mentorirati in zaposlovati mlajše kolege? Ker s tem spoznavajo in izobražujejo v svoji maniri kadre, s katerimi bi radi v prihodnosti delali. Vzgajajo odvetnike za svoje pisarne.

Pripravništvo in pridobitev licence za projektiranje v drugih inženirskih strokah

Sistem je za druge inženirje podoben kot za arhitekte. Pri tem ugotavljajo, da je prijav vse manj. Analize kažejo, da se bo v prihodnjih letih upokojilo veliko število pooblaščenih strokovnjakov, novih pa ne bo dovolj, kaj šele tistih, ki imajo dovolj izkušenj. Projektivna dejavnost namreč težko tekmuje z drugimi gospodarskimi panogami.

PRIMERJAVA S PRIPRAVNIŠTVI IN SISTEMOM IZOBRAŽEVANJA ARHITEKTOV IN KRAJ. ARHITEKTOV V DRUGIH EVROPSKIH DRŽAVAH.

SISTEMSKO PO DRŽAVAH – GLEDE NA STOPNJO REGULIRANOSTI PRIPRAVNIŠTVA

1. Ni obveznega pripravništva

Najmanj regulirane so skandinavske države in Švica – nimajo obveznega pripravništva niti obveznega članstva v zbornici, vendar je to povezano z višino in načinom zavarovanj.

2. Dve leti obveznega pripravništva

Sem spadajo med drugimi državami tudi Slovenija in Nemčija ter na poseben način tudi Velika Britanija.

Nemčija: 2 leti (2 years (3 years in Saarland), pogoji: Presentation of a portfolio, ki se točkuje in Seminar na zbornici).

Velika Britanija: Študij je razdeljen na Part I in Part II. Part I traja tri leta in po njem si vzamejo 'Year Out', v katerem po navadi opravijo prvo obvezno 12- mesečno pripravništvo. Potem nadaljujejo s študijem Part II, po katerem zopet opravijo drugo obvezno 12-mesečno pripravništvo. Ti dve leti sta po zakonu plačani z minimalno plačo, krije jih delodajalec. Poleg tega imajo pred strokovnim izpitom še 2-mesečni intenzivni tečaj, ki vključuje zakonodajo, menedžeriranje ipd.

3. Tri leta obveznega pripravništva

Sem spadata na primer Avstrija, Belgija

Avstrija: tri leta, vendar neregulirano glede plače in načina zaposlitve. (The duration of the compulsory professional experience for access to the professional examination is three years (after the degree). It can be done as employee or self-employed with a commercial firm in a regulated profession or as employee in public service. It has to cover a representative scope of tasks of the profile of the profession (minimum one year on site) and can be done in Austria or in another country)

Belgija: je regulirano tudi s plačo in urami

24 months (minimum + 6 months or 1 year if necessary) with period of 6 months minimum, regulirano, kdo je mentor, oddajati poročilo vsake 6 mesecev, regulirana plača 12-19 €/hour gross 120 hours per month

OSEBNE ZGODBE OBDOBJA PRIPRAVNIŠTVA IZ TUJINE*

Kako postaneš arhitekt v Avstriji? Kaj to pomeni?

Intervju sem opravila na Dunaju s sogovornico Urško Vratarič, uspešno slovensko arhitektko roj. l. 1987, ki je partnerka v večjem dunajskem biroju za večstanovanjsko gradnjo GernerGernerPlus. Imajo okrog 30 zaposlenih. Pri pogovoru z njo se je izkazalo, da teme pripravništva ne moremo obdelovati brez vpogleda v cel izobraževalni in potem zaposlitveni sistem. Intervjuvanka je izpostavila, da jo je v Sloveniji motilo, da se ni bilo mogoče povsem posvetiti študiju in hkrati opravljati (daljšo) prakso. V Avstriji je že študentom omogočeno, da jim med študijem 'zamrznejo' status študija in lahko pol leta delajo kot praktikanti, pri čemer se obvežejo, da bodo tisti čas povsem na voljo biroju, v katerem delajo (ne morejo delati druge

in študirati), dobivajo neko manjšo vsoto v smislu štipendije in dobijo mentorja, ki jih uči in vodi skozi proces vključevanja v birojsko prakso. Če se študent izkaže kot potencialno dober projektant za biro, lahko po končani praksi in po zaključku diplome nadaljuje občasno delo kot Freidienstnehmer (svobodnjak) – zaposlitveni vzorec, podoben našemu samozaposlenemu. Lahko pa mu ponudijo tudi običajno delovno pogodbo, kar je boljše in k čemur stremi več arhitektov in je tudi bolj običajno. Intervjuvanka je do točke, ko je postala partnerka v biroju, delovala kot Freidienstnehmer, ker je občasno delala tudi na projektih izven biroja (ta zaposlitvena oblika ti to omogoča – nimaš konkurenčne klavzule). Kljub temu, da je ena od 4. partnerjev resne arhitekturno projektivne firme s 35 zaposlenimi, ni članica zbornice in nima opravljenega strokovnega izpita, zato osebne izkušnje pripravništva v smislu, kot ga opisujemo tu, nima. Pove, da je v podjetju zelo malo teh, ki imajo strokovni izpit. Kot zanimivost – med pogovorom o članstvu v zbornici navrže še dejstvo, da za projektiranje enodružinskih hiš v Avstriji ne potrebuješ žiga arhitekta.

Kakšen pa je nemški sistem?

Intervju sem opravila telefonsko s krajinsko arhitektko Živo Pečenko, ki je diplomirala l. 2019 na BF v LJ in je od leta 2021 zaposlena v nemškem krajinsko-arhitekturnem biroju Wette+Küneke Landschaftsarchitekten. Kolegica se je preko evropske mobilnostne sheme po magisteriju na BF za 2 meseca zaposlila v omenjenem biroju, vendar so ji že po treh tednih dela ponudili delovno pogodbo. Torej ni bila dejansko nikdar 'pripravnica'. 'Praktikum' v Nemčiji sicer obstaja, vendar je zanj določena (minimalna?) plača, zato delavec vedno stremi k temu, da čim prej pridobi delovno pogodbo, ki je boljša predvsem glede plače. Obstaja pa tudi institut 'poskusnega delovnega obdobja'. Živa Pečenko navaja, da ta hip v regiji, kjer trenutno biva, obstaja 'bitka' za mlade kadre. Dela v Goetingenu, mestu v velikosti Maribora, kjer se mladi izseljujejo in je težko dobiti dober kader. Glede tega, ali bo opravljala strokovni izpit (in bo zato morala dokazovati delo v praksi in opravljen seminar), pritrjuje, da ga bo v prihodnosti verjetno opravljala. Po njenih besedah imajo žig vedno le vodje birojev (v njeni pisarni je 12 zaposlenih, izpit imajo 3). Žig je obvezen pri prijavi na večje javne natečaje ipd.

FINANCIRANJE

V medijih (Outsider, maj 2019) smo lahko zasledili članek o neplačanem pripravništvu v slavnih birojih, kjer navaja tudi skrajni primer, ki ga je na svojem Instagramu objavil oblikovalec Adam Nathaniel Furman:

»Hvala za vaše zanimanje za Junja.Išigami+partnerji. Pripravništvo je na voljo pod naslednjimi pogoji:

Pripravništvo ni plačano.

Pripravniki morajo uporabljati lastne računalnike in programsko opremo.

Delovni teden v pisarni je od ponedeljka do sobote od 11.00 -24.00.

Pri pridobitvi vize za Japonsko ne moremo nuditi pomoči, zato je to odgovornost prijavitelja. Priskrbimo lahko največ eno vabilo/potrdilo pripravništva. Prosimo, da to spoštujete.

Če so ti pogoji sprejemljivi, vas prosimo, da nam posredujete uradno prošnjo, življenjepis in portfolio v pregled. Vključite tudi podatke, kdaj lahko začnete z delom in za koliko časa (zaželeno je obdobje 8-12 tednov) ter podatke o svoji programski opremi. Na koncu vas prosimo za razumevanje zaradi velikega števila prošenj za pripravništva, zaradi česar pričakujte odgovor v roku treh tednov. Hvala za vaše razumevanje.«

Financiranje pripravništva je namreč načeloma povsod krito s strani delodajalca. V Nemčiji je za pripravnike določena (minimalna) plača, prav tako v Veliki Britaniji. Delovna razmerja v Avstriji niso pogojena s članstvom v zbornici. 'Žig' imajo navadno samo vodje birojev, kar v praksi pomeni par oseb v več-deset številnih zasedbah podjetij – podatek glede na osebni zgodbi v nadaljevanju.

Kaj nam izkušnje iz tujine povedo o pripravništvu?

Predvsem se je pokazalo, kako ne moremo gledati načina pripravništva brez razumevanja celotnega izobraževalnega in zaposlitvenega sistema, zato vpletam v uvod tudi institut študijske prakse – predvsem primeri iz tujine bodo pokazali, kako pomembna je ta tema in v drugih državah bolj regulirana kot samo pripravništvo po diplomi.

ŠTUDENSKA PRAKSA

Praksa med študijem: pojasnilo o obvezni študijski praksi v Sloveniji

Arhitekti

Imajo 2 predmeta, povezana s prakso. Študijska praksa I v prvem letniku, ki obsega spremljanje gradbišča v različnih fazah in poročilo. Teoretično mora spremljanje trajati vsaj en mesec oz. več različnih gradbenih faz.

Drugi predmet Študijska praksa II pa je v 5. letniku, traja tri tedne oz. 120 delovnih ur in mora biti izvajan ali v arhitekturno - projektivnem podjetju ali institutu, s katerim fakulteta sodeluje, na primer ZVKDS, Center za arhitekturo, dogovarjajo se tudi z MAO (skratka, pokrita so tudi druga področja poleg projektiranja) ali se udeleži ene od študijskih delavnic (na primer s fakulteto v Afriki ipd.) ali opravi to prakso v podjetju v tujini (npr. preko Erasmus sheme).

Urbanisti

Imajo dva predmeta. Na I. stopnji je obvezna dvo-tedenska praksa v 2. letniku. Študenti jo opravljajo na Urbanističnem inštitutu, na občinah, v birojih ipd. Ni fokusirana na projektiranje, temveč namenjena spremljanju procesov (OPN-ji ipd.) na (večinoma) inštitucijah. Na II. stopnji pa imajo obvezno 1-mesečno prakso, ki je vsebinsko enaka, je pa zaželeno, da se v proces že vključijo, ne le spremljajo.

Krajinski arhitekti

Praksa obsega 60 ur, ki jo dokazujejo s potrdilom 'delodajalca', dobijo 3 kreditne točke.

Primeri študijskega sistema praks iz tujine

Nemčija: obvezna polletna praksa v okviru študijskega programa. Točkuje se kot predmet.

Avstrija: praksa ni obvezna, je pa študentom omogočeno, da status študenta zamrznejo, za prakso dobijo neko minimalno plačilo, primerljivo s štipendijo.

Velika Britanija: opisano v poglavju pripravništva (2 x 1 leto).

Dodatni komentarji in mnenja

Prakso mora v Sloveniji študent na FA opravljati med študijskim letom, saj je to povezano z zavarovanjem. Za opravljeno prakso dobi kreditne točke. Študijska praksa je glede na druge države zelo kratka, seznam mentorjev in pravno razmerje, v katerem študent med prakso je, pa ni dobro urejeno. Način opravljanja prakse, predvsem v birojih, odpira dodatna vprašanja. Kakšne kvalifikacije mora imeti biro, da izda potrdilo? Ali je študent med tem dolžan prejemati nadomestilo / plačilo? Kakšen je interes 'delodajalca', da sprejme pod okrilje za krajši čas (npr. le tri tedne) študenta, ki ne bo mogel aktivno prispevati v delovnem procesu? Po izkušnjah iz tujine je praksa predvsem neko spoznavno poskusno obdobje, ki je koristno za obe strani: biroji neobremenjeno spoznavajo mlade kadre, ki jim lahko potem ponudijo delovno pogodbo, če so z njimi zadovoljni, za mlade pa je to lahko vstopnica v zeleni biro.

Nekaj vprašanj za razpravo na Zboru:

1. Zakaj je izkušnja pripravništva za mladega arhitekta, urbanista in krajinskega arhitekta bistveno bolj nepredvidljiva, kot za odvetnike in zdravnike, ali celo nedosegljiva?
2. Kako na področju arhitekture in krajinske arhitekture organizirati shemo pripravništva?
3. Ali bi bilo treba pripravništvo podrobneje strukturirati tako, da bo kandidat za strokovni izpit v njegovem okviru opravljal vse predvidene vsebine?
4. Kako preverjati usposobljenost mentorjev? Kakšen sistem pripravništva bi bil ugoden tako za pripravnike kot za njihove mentorje, da bi bil sistem obojim v korist?
5. Bi bilo smiselno urediti oz. spreminjati sočasno s pripravništvom tudi model obvezne študijske prakse na fakulteti?
7. Zakaj zgolj 40 % arhitektov in samo 16% krajinskih arhitektov ([Zbor ZAPS: Kaj pa starejši člani](#)), ki zaključijo izobraževanje, opravi tudi strokovni izpit? Je ta številka res majhna glede na druge države?
6. V kolikšni meri bi bilo upravičeno pričakovati, da sredstva zagotovi država? In kaj lahko glede tega stori ZAPS?

- Besedilo je neavtoriziran povzetek pogovorov z različnimi sogovorniki in ne pravni pregled predpisov v različnih državah.